

Stanje i prijedlog razvitka poljoprivrede Hrvatske

Tajana KRIČKA¹, Vlado GUBERAC²

¹Sveučilište u Zagrebu, Agronomski fakultet, Svetošimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Hrvatska,
(e-mail: tkricka@agr.hr)

²Sveučilište Josip Juraj Strossmayer u Osijeku, Poljoprivredni fakultet, Kralja Petra Svačića 1d, 31000 Osijek, Hrvatska

Prošireni sažetak

Od početka 20. stoljeća pa do danas hrvatsku poljoprivredu obilježila su tri velika događaja i to Prvi i Drugi svjetski rat i Domovinski rat. Oni su imali duboke posljedice na poljoprivrednu proizvodnju.

Od početka 20. stoljeća pa do početka Prvog svjetskog rata porast proizvodnje je bio spor, ali stabilan i iznosio je u prosjeku 1,3 % godišnje, da bi u razdoblju rata bio zaustavljen, pa čak je i pao za skoro 8 %.

Između dva svjetska rata proizvodnja se nešto povećala i iznosila je 1,8 % godišnje. Drugi svjetski rat prekinuo je opet porast proizvodnje. Poslije rata, zbog lošeg modela kolektivizacije, proizvodnja je pala za 22 % i tek uvođenjem slobodnijeg tržišta te uvođenjem novijih tehnologija u šezdesetim godinama započinje brži rast poljoprivredne proizvodnje i do 1985. godine iznosi 3,1 % godišnje. To je bilo najuspješnije razdoblje hrvatske poljoprivrede.

Međutim, pojavom visoke inflacije krajem 80-tih godina, kao i zbog Domovinskog rata (1991. - 1995.) dolazi do pada poljoprivredne proizvodnje i razdoblje do 2000. godine obilježeno je padom proizvodnje od čak 15 %, u odnosu na razdoblje 1986. - 1990. (Stipetić, 2005).

Posljednjih dvadesetak godina obilježeno je stalnim padom proizvodnje i stagniranjem korištenja novijih tehnologija i može se utvrditi da je stanje poljoprivredne proizvodnje izrazito nepovoljno. Nemamo potrebnu ukupnu proizvodnju, kao ni proizvodnju raznolikih proizvoda. Ne koristimo 38 % obradivih površina, a istovremeno imamo uvoz voća i povrća preko 50 % domaće potrošnje, svinjetine oko 40 %, govedine oko 60 %, odnosno imamo negativnu bilancu u međunarodnoj razmjeni hrane između 800 milijuna i 1,2 milijarde USD (Tomić i sur., 2014).

Istodobno, Hrvatska ima povoljne prirodne uvjete za poljoprivrednu proizvodnju. Koliko je to točno najbolje se može vidjeti jer imamo najviše hektara po glavi stanovnika (0,47 ha/st.) u odnosu na Europu (0,38 ha/st.), a poglavito u odnosu na Afriku (0,27 ha/st) ili Aziju (0,14 ha/st) (Tomić i sur., 2013).

Zbog svega navedenog te zbog dugogodišnje sustavne nebrige, potrebno je učiniti hitan zaokret u politici društva prema poljoprivredi i učiniti ono što se već posljednjih 20 godina govori. Treba stjecati sustavno, ali ubrzano uvjete za stvaranje uspješne poljoprivrede i ostvariti veću proizvodnju raznolikih proizvoda po konkurentnim cijenama.

U ostvarivanju ovih ciljeva potrebno je istovremeno činiti više mjera. Kao prvu mjeru nastaviti okrupnjavanje poljoprivrednih gospodarstava i ostvariti veću obradivost površina. Naime, danas prosječna veličina poljoprivrednog gospodarstva je 5,6 ha, dok je npr. u Sloveniji 6,4 ha, u Austriji 19,5 ha, a prosječno u EU-28 14,1 ha (Jakovina, 2014). Nadalje, kao drugu mjeru potrebno je stabilizirati primarnu poljoprivrednu proizvodnju, a poglavito u ratarstvu, stočarstvu, voćarstvu te u vinogradarstvu i povrćarstvu.

Kad se govori o stabilizaciji ratarske proizvodnje, npr. pšenice, može se vidjeti da od 1988. godine kad je proizvodnja iznosila više od 1 434 000 t, proizvodnja je pala 2012. godine na nešto više od 990.000 t. Nadalje, od 2 milijuna tona kukuruza 1988. godine, te padom u 90-tim godinama, došli smo 2010. godine opet na 2 milijuna tona, da bi već 2012. pali na 1,2 milijuna tona. Takva nestabilna ratarska proizvodnja odrazila se na stočarsku proizvodnju i

praktički izazvala krizu. Najveći udarac doživjelo je govedarstvo. Od 976.000 komada goveda u 1984. godini, 2012. godine imamo svega 452.000 goveda s tendencijom pada. U svinjogojstvu, uspoređujući iste godine, broj svinja bio je 2,095.000, a danas 1,182.000. Isto je i u peradarstvu (nekad 17,102.000; danas 10,161.000) te konjogojstvu (nekad 98.000, danas 20.000) (DSZ, 2013).

U voćarsko-vinogradarskoj, te povrćarskoj proizvodnji ista je tendencija kao i u ratarskoj proizvodnji. Količina vina proizvedenih 80-tih godina iznosila je preko 470.000 t, a danas 187.000 t. No, bez obzira na drastičan pad, kvaliteta vina bitno je povećana. Količina jabuka je 1988. bila nešto više od 77.000 t i lagano je rasla do 2011. do 112.000 t, da bi već 2012. pala na dno 44.000 t. Količina šljiva je padala od 49.000 t na 15.000 t (DSZ, 2013).

Nadalje, naša tradicijska jela sastoje se od krumpira, graha, kupusa i rajčice, a količina ovog povrća pala je na minimalne vrijednosti. Tako proizvodnja krumpira pala je s 623.000 t na 151.000 t, graha s 23.000 t na 470 t, kupusa s 135.000 t na 23.000 t, rajčice sa 69.000 t na 25.000 t. Jedino je proizvodnja rasla u maslinarstvu i povećava se (DSZ, 2013).

Treća mjera je šira primjena navodnjavanja. U svijetu se danas navodnjava oko 18 % obradivih površina, u Europi 13 %, a kod nas 1,44 %, od mogućih 39 % obradivih površina (Bašić i Tomić, 2014).

Četvrta mjera je razvoj ekološke proizvodnje. Ona raste, ali presporo. Danas je u RH pod ekološkom proizvodnjom 3,12 % obradivih površina. Međutim, ukoliko se usporedimo s drugim zemljama EU onda ćemo vidjeti da Njemačka ima proizvodnju na 8 % površina, Italija 9 %, a Austrija čak 12 %. Hrvatska bi trebala s bržim razvojem ove proizvodnje doći do 5 %, pa čak do 8 % obradivih površina jer imamo vrlo kvalitetna i čista tla (Kisić, 2014).

Peta mjera je proizvodnja tradicijskih proizvoda. Naši tradicijski proizvodi su paški sir, dalmatinski pršut, istarski pršut, slavonski kulen, zagorski puran, bučino ulje, maslinovo ulje, šljivovica i drugo. Međutim, dok ne stabiliziramo primarnu proizvodnju ovih proizvoda, ne možemo jače utjecati na međunarodno tržište.

Šesta mjera je proizvodnja biomase. Ova proizvodnja zahtjeva utvrđivanje postotnog udjela poljoprivrednih obradivih površina za potrebe prehrambenog i neprehrambenog lanca. Naime u sustavu proizvodnje obnovljivih izvora energije najvažniji energent je biomasa i to iz poljoprivrede i šumarstva. Europska unija je pooštrila svoju politiku spram proizvodnje obnovljive energije i klimatskih promjena. Obnovljive izvore energije moramo povećati sa 20 % na 27 %, emisiju stakleničkih plinova smanjiti, ne za 20 % već za 40 %, a energetska učinkovitost će se recenzirati u odnosu na 2014. godinu Hrvatska poljoprivreda može odgovoriti tom izazovu (2030, Framework for climate and energy policy). U ovom momentu kad bismo koristili oko 25-30 % biomase poljoprivrednih kultura, raspoložive šumske biomase (ostatci) te stajskog gnoja, mogli bismo proizvesti oko 1,3 milijuna tona biogoriva godišnje što je oko 25 % potrošnje goriva u RH (Tomić i sur, 2008).

Sedma mjera je edukacija poljoprivrednih proizvođača. Naime, stupanj obrazovanja u poljoprivredi je više nego zabrinjavajući. Samo 4,6 % proizvođača ima završenu višu školu ili fakultet, 30 % srednju školu, a čak 65,4 % ima osnovno obrazovanje ili nikakvo. Treba krenuti s cjeloživotnim obrazovanjem poljoprivrednika, bilo kroz formalne ili neformalne načine obrazovanja. Međutim, ako se pogleda udio poljoprivrede u ukupnim državnim izdvajanjima za istraživanje i naobrazbu, tada su rezultati poražavajući. Od 28 zemalja, Hrvatska je na 26. Mjestu, a samo Luksemburg i Litva izdvajaju manje. Republika Hrvatska od BDP-a godišnje izdvoji 0,75 % za cjelokupnu znanost i edukaciju, a od toga 0,9 % za poljoprivredni sektor (Gelo, 2014).

Zbog svega navedenog poljoprivreda užurbano mora tražiti povećanje investicija kako bi obnovila konkurentnu sposobnost i to tako da država investira u poljoprivrednu infrastrukturu i mobilizira lokalne vlasti koristeći međunarodne fondove, kao i postojeće tekuće izdatke iz Državnog proračuna putem financijskih potpora.

Ukoliko će Hrvatska koristiti sve prethodno navedene mjere, može se očekivati znatno uspješnija i tržišno konkurentnija poljoprivreda u odnosu na sadašnje stanje.

Ključne riječi: razvitak poljoprivredne proizvodnje, trendovi, mjere razvoja

Condition and developmental proposal of Croatian agriculture

Tajana KRIČKA¹, Vlado GUBERAC²

¹University of Zagreb, Faculty of Agriculture, Svetosimunska cesta 25, 10000 Zagreb, Croatia, (e-mail: tkricka@agr.hr)

²Universtiy J. J. Strossmayer in Osijek, Faculty of Agriculture, Kralja Petra Svačića 1d, 31000 Osijek, Croatia

Extended abstract

Since the beginning of the 20th century until today, Croatian agriculture was characterized by three major events, World War I and II and the Croatian War of Independence. They had profound consequences on agricultural production.

Since the beginning of the 20th century until the beginning of the World War I the production growth has been slow but stable with an average of 1.3% per year in order to be stopped and even reduced by almost 8% during the war.

Between the two world wars, the production was slightly increased up to 1.8% per year. The World War II again stopped the production growth. After the war, due to poor model of collectivization, production was reduced by 22% and merely introduction of free market and new technologies brought increased agricultural production growth in the 60s and by the 1985 amounts 3.1% per year. It was the most successful period of Croatian agriculture.

However, the emergence of high inflation at the end of the 80s and the Croatian War of Independence (1991 to 1995) led to decreased agricultural production, as well as the period until 2000 which was marked by decreased production up to 15%, compared to the period 1986- 1990 (Stipetić, 2005).

Last twenty years were marked by continuous decrease of production and stagnation of new technology implementation so it can be determined that the condition of agricultural production is extremely unfavorable. We don't have required total production as well as the production of various products. We don't use 38% of arable land while the import of fruits and vegetables is over 50%, pork about 40% and beef about 60% of domestic consumption. Respectively we have a negative balance in international exchange of food between 800 million and 1.2 billion USD (Tomic and al., 2014).

At the same time, Croatia has favorable natural conditions for agricultural production. Accordingly, we have the most hectares per capita (0.47 ha / cap.) in relation to Europe (0.38 ha / c.), and especially in relation to Africa (0.27 ha / century) or Asia (0.14 ha / capita) (Tomic et al., 2013).

Due to the all above mentioned and due to the many years of systematic neglect, it is necessary to make an urgent turning point in political society towards agriculture and to do what had been proposing in last 20 years. It should acquire systematic but accelerated conditions to create a successful agriculture and achieve higher production of diverse products at competitive prices.

In pursuit of these aims, a multiple measures should be applied at the same time. First measure should continue consolidation of farms and achieve greater workability area. Namely, the average size of farms today is 5.6 ha, while in Slovenia 6.4 hectares, in Austria 19.5 ha and the average of the EU is 14.1 ha (Jakovina, 2014). Furthermore, second measure should stabilize the primary agricultural production, particularly crop and livestock production, fruit growing, viticulture and vegetable growing.

Regarding the stabilization of crop production and on wheat example, it is notable that since 1988 when production was more than 1.434 million tons, production was decreased in 2012 to just over 990,000 t. Furthermore, the 2 million tons of corn in 1988 over the decrease in 90s,

Proceedings . 50th Croatian and 10th International Symposium on Agriculture . Opatija . Croatia (5-7)

the production was again up to 2 million tons in 2010, but in 2012 was decreased to 1.2 million tons. Such unstable crop production has affected livestock production and almost caused a crisis. The greatest negative impact had a cattle production. From 976,000 head of cattle in 1984, in 2012 there were only 452,000 showing negative trend. Comparing pig production within the same years, the number of pigs was 2,095.000 and 1,182.000 today. Likewise is the poultry (formerly 17,102.000; today 10,161.000) and horse breeding (sometimes 98,000, now 20,000) (CBS, 2013).

The same trend follows viticulture and fruit and vegetable growing. Quantity of wine produced in 80s were over 470 000 t and is 187 000 t today. However, regardless to the drastic decrease, the quality of wine is significantly increased. The quantity of apples in 1988 was just over 77,000 with slow increasing until 2011 up to 112,000 t in order to have drastic decrease in 2012 to 44 000 t. Quantity of plum was decreasing from 49,000 t to 15,000 t (CBS, 2013).

Furthermore, our traditional dishes are made of potatoes, beans, cabbage and tomatoes, and the quantity of vegetables decreased to a minimum value. Thus, production of potatoes has decreased from 623,000 t to 151,000 t, beans from 23,000 t to 470 t, cabbage from 135,000 t to 23,000 t, tomatoes from 69,000 t to 25,000 t. Only olive production has been and is decreasing (CBS, 2013).

Third measure is increased use of irrigation. About 18% of arable land in the world is irrigated, in Europe about 13%, and only 1.44%, of possible 39% in Croatia (Basic and Tomic, 2014).

Fourth measure is the development of organic farming. It is increasing but too slowly. Today, about 3.12% of arable land is used for organic farming in Croatia. For comparison with other EU countries, Germany has a production of 8%, Italy 9% and Austria 12%. With increased development Croatia should reach 5% or even up to 8% of arable land regarding the good quality and clean soil (Kisić, 2014).

Fifth measure is the production of traditional products. Our traditional products are Pag cheese, Dalmatian prosciutto, Istrian prosciutto, Slavonian kulen / kulin, Zagorje turkey, pumpkin seed oil, olive oil, šljivovica (plum brandy) and other. However, we can't strongly influence on international market until we don't stabilize the primary production of these products.

Sixth measure is the production of biomass. This production requires determination in percentage share of agricultural arable land for food and non-food needs in the chain. Particularly, in the production system of renewable energy resources, the most important energy resource is a biomass gained from agriculture and forestry. The European Union has tightened its policy towards renewable energy production and climate change. Renewable energy resources must be increase from 20% to 27%, greenhouse gas emissions must be reduced not for 20% but for 40% and energy efficiency will be reviewed in relation to 2014. Croatian agriculture can respond to this challenge (2030, Framework for climate and energy policy). At the moment, if we would use about 25-30% of biomass from agriculture, available forest biomass (residues) and manure, we could produce about 1.3 million tons of fuel per year which amounts of 25% of fuel consumption in the Republic of Croatia (Tomic et al, 2008).

Seventh measure is a training of agricultural producers. Namely, the level of education in agriculture is more than worrying. Only 4.6% of producers have college or university degree, 30% high school and even 65.4% have primary or non-education. The measure should start with lifelong learning of producers, whether through formal or non-formal education. However, the share of agriculture in total national funds for research and education is devastating. From 28 countries, Croatia is on 26th place and only Luxembourg and Lithuania follows us. The Republic of Croatia from GDP annually allocates 0.75% for science and education sector, of which 0.9% for the agricultural sector (Gelo, 2014).

Due to the all stated above, agriculture must urgently seek increase of investments to restore the competitive ability in a way that state invests in agricultural infrastructure and mobilize local authorities by using international funds, as well as the existing expenditures from the state budget through grants.

Condition and developmental proposal of Croatian agriculture

If Croatia will implement all measures stated above, we can expect more successful and commercially competitive agriculture in relation to the current state.

Key words: development of agricultural production, trends, development measures

sa2015_p0001